

Ханецька Т. І.,

кандидат психологічних наук,

*доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

Сидоренко О. Б.,

кандидат психологічних наук,

*доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОПРОФІЛАКТИКИ ТА ПСИХОКОРЕКЦІЇ ПРОФЕСІЙНИХ ДЕСТРУКЦІЙ ОСОБИСТОСТІ

Нестабільна соціально-економічна ситуація в Україні накладає свій відбиток на професійну діяльність працівників, що в свою чергу відображається в їх загальному соціально-психологічному дискомфорті, проявляється в емоційному вигоранні, втраті професійної ідентичності, в появі відчуженості, стагнації професійної діяльності, професійної безпорадності та інших деструктивних змінах професійного розвитку особистості.

Під впливом професійного середовища та індивідуальних особливостей особистості фахівця можуть виникати професійні деструкції. На думку науковців професійні деструкції представляють собою зміни структури особистості і самої професійної діяльності, які негативно впливають на продуктивність праці, взаємодію з іншими людьми і на розвиток самої особистості. Процес професійної деструкції суб'єкта праці зашкоджує самому професійному середовищу, призводить до зниження професійної ефективності фахівця та якості виконуваної ним діяльності [1; 2].

Повноцінне функціонування особистості пов'язане з гармонійним поєднанням різних рівнів особистісної організації. Професійно зумовлені деструкції передбачають неузгодженість структурних компонентів суб'єкта професійної діяльності (спрямованість, професійна компетентність, професійно важливі якості, професійно значимі психофізіологічні властивості). Тому професійні деструкції порушують цілісність особистості, знижують її адаптивність, стійкість, негативно позначаються на ефективності працівника та продуктивності його діяльності [4].

Аналіз наукових досліджень професійних деструкцій дозволяє відзначити, що ключовим моментом професійної спроможності молодого фахівця є самоконтроль, розвиток особистісних та професійних якостей стійких до появи деструкцій. Варто відзначити, що чим більше фахівець буде обізнаним у даному питанні, а також постійний самоконтроль і саморефлексія власного професійного життя, тим вище ймовірність профілактики виникнення деструктивних змін професійного розвитку [2; 3; 4].

Проте на сучасному етапі психологічної науки відсутні цілісна концепція щодо профілактики та корекції професійних деструкцій особистості, концептуальний підхід щодо запобігання деструктивних змін на всіх етапах професіоналізації особистості, а зокрема на ранніх етапах. Тому актуальною постає потреба розробки педагогічної системи профілактики професійних деструкцій в освітньому процесі в ЗВО.

Зміна особистості у процесі освоєння світу професій розкривається в понятті «професійне становлення», яке характеризує індивідуально своєрідний шлях (траєкторію) особистості з початку формування уявлень про професію і професійні наміри до завершення професійної біографії [4, с. 240]. З нашої точки зору, доцільно було б для здобувачів вищої освіти впроваджувати лекційні курси з психології професійної кар'єри та професійних деструкцій, а також проводити профілактичні заходи щодо запобігання виникнення деструкцій у майбутній професійній діяльності фахівця вже на етапі його входження у професію в процесі навчання.

Впровадження профілактичних заходів в освітній процес дозволить здобувачам вищої освіти адаптуватися до нових форм майбутньої професійної діяльності, високого рівня інформаційної завантаженості, сприятиме їх особистісному та професійному розвитку.

Психолого-педагогічна система профілактики професійних деструкцій майбутніх фахівців має включати такі компоненти: *інформаційний* (інформування здобувачів вищої освіти про можливість формування негативного професіогенезу особистості: професійні деструкції, їх види, причини та детермінанти виникнення, наслідки для особистості та професійної діяльності, особливості формування та розвитку професійної компетентності); *діагностичний* (виявлення тенденцій до виникнення професійних деструкцій та професійних деформацій); *навчальний* (навчання саморефлексії, самодіагностиці та прийомам психопрофілактики професійних деструкцій); *консультативний* (проведення зі здобувачами вищої освіти тематичних бесід, семінарів, ділових ігор); *профілактичний* (проведення профілактичної роботи зі здобувачами вищої освіти, спрямованої на запобігання виникнення професійних деструкцій);

проведення тренінгів особистісного і професійного зростання); *корекційний* (навчання прийомам психокорекції професійних деструкцій).

Отже, система профілактики професійних деструкцій майбутніх фахівців включає в себе консультативні, профілактичні та корекційні заходи. Робота викладачів в даному напрямку дозволить підвищити якість підготовки здобувачів вищої освіти в процесі навчання, підготувати їх до майбутньої професійної діяльності, навчити їх практичним навичкам розпізнавати власні тенденції до деструктивних змін вже на етапі адаптації до професійної діяльності, а також прийомам психокорекції професійних деструкцій.

На нашу думку, профілактичні заходи також необхідно реалізовувати й в процесі професійної діяльності фахівців. Психологічна профілактика професійних деструкцій повинна здійснюватися психологом організації за допомогою різних засобів і форм. Зміст профілактичної програми залежить від індивідуальних особливостей кожного працівника, причин виникнення та особливостей прояву в них професійних деструкцій, умов і можливостей превентивних впливів психолога. Психолог, здійснюючи психологічний супровід працівників в організації, повинен навчити їх прийомам, способам саморегуляції емоційно-вольової сфери та самокорекції професійних деформацій й професійних деструкцій. Підвищення кваліфікації працівників та перехід на нову кваліфікаційну категорію або посаду (підвищення почуття відповідальності та новизни роботи) також виступають як превентивні заходи деструктивних змін. Тобто, комбінація методів, прийомів, форм і засобів психопрофілактики професійних деструкцій повинні бути різноманітними.

Практикуючі психологи зазначають, що деякі методи і прийоми профілактичних впливів виступають як способи викорінення конкретних видів професійних деструкцій, а комплексне їх застосування є важливою умовою профілактичної діяльності. Напрямки профілактичних заходів щодо деструкцій які запропонувала Тогобицька В. Д. для пожежників-рятувальників, на нашу думку, можна адаптувати для роботи з фахівцями інших професій: підвищення соціально-психологічної компетентності особистості працівника; вдосконалення способів своєї професійної діяльності; організація та проведення особистісно-орієнтованої діагностики працівників; оптимізація морально-психологічного клімату в трудовому колективі; психологічний супровід професійного розвитку працівників; оптимізація міжособистісної взаємодії в трудовому колективі тощо [4, с. 243].

Заслуговує на увагу й розроблена авторкою цільова програма психологічної профілактики та корекції професійних деструкцій, яка може бути використана для впровадження для фахівців різних професій. Програма включає в себе комплекс модулів, які передбачають: заходи

з підвищення соціально-психологічної компетентності; заходи із вдосконалення способів професійної діяльності; заходи щодо здійснення особистісно-орієнтованої діагностики; заходи з оптимізації морально-психологічного клімату в трудовому колективі; заходи щодо психологічного супроводу професійної кар'єри; заходи з оптимізації міжособистісної взаємодії в трудовому колективі [4, с. 244].

Отже, варто зазначити, що перспективним напрямком наукової та практичної діяльності психологів є розробка та впровадження дійових психотехнологій профілактики та корекції наслідків негативного особистого професіогенезу. Тому, невід'ємною складовою комплексного підходу до проблеми професійного становлення та розвитку особистості є врахування у підготовці висококваліфікованих фахівців можливості превентивних заходів щодо запобігання виникнення різних аспектів деструктивних змін, а у разі їх виникнення у професійній діяльності вчасно впроваджувати психотехнології щодо їх подолання.

Список використаних джерел:

1. Ковальчишина С. В. Психологічні особливості виявів професійної деструкції у слідчих органів внутрішніх справ на етапі професіоналізації. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_5_42
2. Мацегора Я. В. Проблема професійних деструкцій та деформацій працівників правоохоронних органів. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. № 2(33). С. 247–252.
3. Петрович В. С. Шляхи попередження й подолання професійного вигорання фахівців соціально-педагогічної сфери. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. Розділ V. *Соціальна педагогіка*. 2011. № 17. С. 130–135. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/5218/1/Petrovych_2011.pdf
4. Тогобицька В. Д. Психопрофілактика та психокорекція професійних деструкцій пожежників-рятувальників. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2011. Вип. 10. С. 238–247. URL: <https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/ProblemsOfExtremeAndCrisisPsychology/vol10/031.pdf>